

Alicja Szlązakowa

III Olimpiada Literatury i Języka Polskiego

Biuletyn Polonistyczny 16/50, 81-87

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

i zakres lektur oraz omawia z nim - w trybie konsultacji - problematykę wyłonioną w czasie przygotowywania rozprawy doktorskiej.

Uczestnicy studiów korzystają w instytucji, która ich zatrudnia, z uprawnień określonych w Uchwale Rady Ministrów z dnia 30 lipca 1971 ("Monitor Polski" 1971, nr 45, poz.287). Uchwała ta nakłada na zakłady pracy obowiązek udzielania zwolnień na zajęcia, zwrotu kosztów podróży, urlopu oraz daje uczestnikom studiów prawo ubiegania się o stypendium.

Mgr Zbigniew Jarosiński

III OLIMPIADA LITERATURY I JĘZYKA POLSKIEGO

Do tradycji Olimpiady Literatury i Języka Polskiego wchodzi już okolicznościowe motto, które towarzyszy eliminacjom ogólnopolskim. Nadaje ono zawodom polonistycznym swoistą barwę. Tworzy ów szczególny klimat, który kojarzyć się będzie później z naszymi "rokami olimpijskimi". Tak więc I Olimpiada nawiązała do tradycji języka polskiego, przypominała najstarszy dochoowany zapis zdania w języku polskim, cytata z Księgi Henrykowskiej: "daj, ac ja pobruszę, a ty poczywaj". "Olimpiadą Broniewskiego" nazwiemy II Olimpiadę, przeprowadzoną w 10 rocznicę śmierci poety. Tematy prac pisemnych w eliminacjach II i III stopnia oparto wtedy na wybranych wierszach Broniewskiego: na cytacie z "Grobu Tamerlana" i wierszu "Moja biblioteka".

III Olimpiadę nazwiemy "Kopernikańską", choć nie o Koperniku pisali olimpijczycy. Na pamiątkowych książkach, które otrzymali zawodnicy i ich opiekunowie-nauczyciele, widniała wypowiedź Mikołaja Kopernika: "myśli uczonego są niezależne od sądu ogółu - ponieważ dziełem uczonego [...] jest szukanie we wszystkim prawdy [...]". Cytat ten będzie zawsze przypominał zawodnikom, że III Olimpiada odbywała się w Roku Kopernikowskim, w Roku Nauki Polskiej. Na uroczystości zakończenia III Olimpiady w dniu 10 czerwca br. - w Sali Okrągłego Stołu Pała-

cu Staszica - przewodniczący Komitetu Głównego Olimpiady, prof. dr Kazimierz Wyka, wręczając dyplomy laureatom i premie ich nauczycielom, nawiązał do Roku Nauki Polskiej i przypomniał bogate tradycje tej historycznej sali w siedzibie najwyższej w Polsce instytucji naukowej - Polskiej Akademii Nauk.

W dyskusji nad kształtem naszej Olimpiady proponowano, by zawody każdego roku - od początkowego do ostatniego etapu - wiązały się z określoną, co rok inną, dziedziną z całokształtu programu nauczania. Wybrany problem z pewnością zyskałby na pogłębieniu. Każda Olimpiada byłaby studium monograficznym - konkursem o konkretnej tematyce i nazwie.

Być może, w dalszej ewolucji form i treści zawodów nastąpi zmiana, pozwalająca skupiać wokół jednego tematu wszystkie aspekty naszej dyscypliny, dojść do większej integracji zagadnień, których znajomością musi się olimpijczyk wykazać. Pierwszą próbą w tym zakresie okazały się eliminacje finałowe (ustne), zaplanowane w wytycznych do przeprowadzenia IV Olimpiady, a sprowadzające rozmowy na tym najwyższym szczeblu do dziedziny indywidualnych zainteresowań zawodnika. Po trzech latach "powielania" założeń organizacyjnych i tematycznych zarysowanych w I Olimpiadzie i następnie ulepszanych - w IV Olimpiadzie spróbujemy po nowemu. Ale o tym później, gdy plany staną się rzeczywistością.

Tymczasem III Olimpiada w eliminacjach I, II i III stopnia powtórzyła pięć stosowanych dotąd konkurencji:

- a) historia literatury polskiej i literatura współczesna,
- b) poprawność i kultura języka oraz wiadomości z nauki o języku,
- c) współczesne życie kulturalne,
- d) indywidualna, samodzielna lektura zawodnika, studium wybranej dziedziny indywidualnych zainteresowań,
- e) recytacja utworu literackiego.

Sprecyzowano nieco inaczej formę "pracy próbnej", która stanowi podstawę startu w Olimpiadzie. Zamiast "Kartki z pamiętnika" wprowadzono "Kartki z dziennika". Okazało się bowiem, że w świadomości uczniów pamiętnik to forma zbyt staroświecka... Problem tkwi jednak nie tyle w nazwie tego domowego wypracowania, ile w treści owych "Kartek". Mimo wyraźnie sformułowanych w "Wy-

tycznych..." sugestii, że powinny się tam znaleźć refleksje wywołane lekturą, wrażenia z przedstawień teatralnych, filmów, wystaw itp., nadal uczniowie przekazują w tych opracowaniach wynurzenia natury bardzo osobistej, rozważania na temat sensu życia lub opisy młodzieńczych brawurowych psot i wydarzeń, zupełnie oderwanych od podłoża współczesnego życia kulturalnego i przeżyć z nim związanych.

Jaki był przebieg i wyniki tegorocznej Olimpiady?

Eliminacje szkolne (I st.) - odbyły się między 9-13 stycznia 1973. Za podstawę do rozmów z olimpijczykiem na temat historii literatury posłużyły trzy zestawy utworów z lektury obowiązkowej. W porozumieniu z uczniami nauczyciel wybierał jeden z nich, który stawał się obowiązujący w danej szkole:

a) J.Kochanowski: "Pieśni"; A.Mickiewicz: "Pan Tadeusz"; B.Prus: "Lalka"; S.Wyspiański: "Wesele"; T.Borowski: "Pożegnanie z Marią" i inne opowiadania.

b) I.Krasicki: Wybór bajek i satyr; A.Fredro: "Zemsta"; J.Słowacki: Liryki; S.Żeromski: Wybór opowiadań i nowel; J.Andrzejewski: "Popiół i diament".

c) J.U.Niemcewicz: "Powrót posła"; C.Norwid: Wybór utworów lirycznych; E.Orzeszkowa: "Nad Niemnem"; Z.Nałkowska: "Granica"; K.K.Baczyński: Wybór wierszy.

Do eliminacji szkolnych stanęło w 520 szkołach (w tym 40 technikach) ok. 4 000 uczniów. Szkoły skierowały do zawodów wojewódzkich 2930 kandydatów. Po weryfikacji "prac próbnych" i analizie wyników eliminacji szkolnych komitety wojewódzkie Olimpiady zakwalifikowały do zawodów II stopnia ogółem 909 uczniów. Brak nam danych, czy i jakie problemy nasuwają zawody wewnętrzzszkolne. Nauczyciele milczą, a może warto i ten etap poddać rewizji, wysunąć propozycje zmian na lepsze? Według opinii komitetów wojewódzkich, szkoły coraz bardziej odpowiedzialnie traktują udział uczniów w olimpiadzie naukowej, nie ma już zaskakujących niespodzianek i kandydatów trafiających w ten nurt przypadkowo, na los szczęścia, że "może się uda". Obecnie w szeregach olimpijczyków rywalizują ze sobą uczniowie lepiej przygotowani, autentyczni szkolni "poloniści".

Ogólny średni poziom zawodników III Olimpiady był też bardziej wyrównany i wyższy niż w ubiegłym roku. Mało było jednak

uczniów wybitnych, szczególnie uzdolnionych, którzy w atmosferę rozgrywek i rozmów z jurorami wnieśliby jakieś ożywcze technicznie nieprzeciętnej osobowości. Podobno uzdolnieni humaniści nadal jeszcze wybierają bardziej atrakcyjne kierunki studiów i zaprzątnięci są przygotowaniami do egzaminu z matematyki...

Eliminacje wojewódzkie (II stopnia) przeprowadzono w dniach 10-12 lutego 1973 r. Uczestniczyło w nich 891 uczniów (w tym 686 dziewcząt i 205 chłopców). Z klas III było ogółem 214 osób, z techników - 35 uczniów klasy IV i klasy V.

Uczestnicy zawodów wojewódzkich pisali wypracowanie na jeden z trzech podanych do wyboru tematów:

I: Co łączy i co różni bohaterów twórczości Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego?

II: Który ze znanych ci pisarzy najpełniej realizuje twój ideał twórcy?

III: Jakie filmy współczesne ocenisz najwyżej; uzasadnij wybór na przykładach.

Na ogólną liczbę piszących 891 uczniów temat I wybrało 109, II - 543; III - 239. Jak pokazują liczby, najatrakcyjniejszy dla młodzieży okazał się temat II, najmniej wybrało temat I, historycznoliteracki.

Oceny za wypracowania przedstawiają się następująco: stopni "dobrych" i "bardzo dobrych" postawiono 294, "dostatecznych" i "plus dostatecznych" - 488, "niedostatecznych" - 109. Jak na kandydatów do dyplomu laureata, zbyt wiele jeszcze wyników niedostatecznych.

Drugą pracą pisemną na szczeblu wojewódzkim było ćwiczenie stylistyczno-językowe, polegające na adiustacji 10 podanych zdań i interpretacji poprawionych w nich błędów. Wykonanie tego ćwiczenia oceniono następująco: 399 stopni "dobrych" i "bardzo dobrych", 400 "dostatecznych" i "plus dostatecznych" oraz 92 "niedostateczne". Ogólnie biorąc, uczniowie wykazali w tej pracy dużą wrażliwość na błąd, umieli go poprawić, ale gramatyczne uzasadnienie błędu napotykało wiele trudności. Sugerowany w instrukcji dla jurorów poziom interpretacji błędów okazał się dla uczniów zbyt wysoki - nie odpowiadał wiedzy językoznawczej ucznia szkoły średniej. Niektórzy uczniowie wyznali, że z tego typu pracą zetknęli się po raz pierwszy.

W eliminacjach ustnych zawodnicy odpowiadali na trzy wylosowane pytania: z historii literatury i literatury współczesnej, z nauki o języku i ze współczesnego życia kulturalnego. Pytania z lektury indywidualnej stawiane były bezpośrednio. Zawodnicy recytowali też przygotowany tekst.

Z uwag członków jury o poziomie odpowiedzi ustnych przekazać trzeba sygnały niepokojące. Przy dobrej na ogół orientacji w problematyce współczesnego życia literackiego i kulturalnego (systematyczny kontakt z telewizją i prasą literacką!) uderza słaba znajomość literatury klasycznej, nawet wśród olimpijczyków ujawniano fakty nieprzeczytania wymaganych przez program tekstów, jak np. "Lalki" czy "Nie-Boskiej Komедii". Problematykę ideowo-artystyczną literatury klasycznej ujmowali zawodnicy niekiedy w sposób uproszczony i nader płytko, bez należytego poparcia znajomością materiału rzeczowego zbyt pochopnie wygłaszanych sądów wartościujących. Znajomość literatury współczesnej polskiej i obcej przedstawia się lepiej. Nieźle też na ogół wypowiedziano się na temat indywidualnie wybranej lektury z wykazu przedstawionego przez Komitet Główny.

Ze wszystkich natomiast okręgów sygnalizowano bardzo niski poziom wiedzy z zakresu nauki o języku. Na niektóre pytania niektórzy zawodnicy (nawet dobrze znający materiał z innych dziedzin polonistycznych) po prostu odmawiali odpowiedzi, tak jak by w szkole tego działu programu w ogóle nie opracowywano! Równocześnie jednak stwierdzano dużą sprawność w wysławianiu się, płynny tok wypowiedzi, bogate i celne słownictwo, poprawność frazeologiczną. Ale obok tego - poziom recytacji tekstu literackiego nienajlepszy, wymowa niestaranna, poważne wady dykcji. Dobór tekstów do recytacji był mało zróżnicowany, powtarzają się często fragmenty "Pana Tadeusza", opracowane niekiedy słabo. Z pamięciowym opanowaniem tekstu też jest nienajlepiej.

Zawody ogólnopolskie (III stopnia) przeprowadzono w Warszawie w dniach 14-16 kwietnia 1973 r. Dopuszczono do nich 102 osoby, z których 101 przystąpiło do eliminacji pisemnych. W tej liczbie było 67 dziewcząt i 34 chłopców, tylko 1 uczeń z technikum.

Wśród uczestników eliminacji centralnych znalazło się 14 uczniów z klas III, i to trzeba uznać za sukces. Do finału dotarły 32 osoby, co świadczy o wysokim poziomie olimpijczyków dopuszczonych do zawodów III stopnia. Do eliminacji ustnych kwalifikowała bowiem jedynie ocena przynajmniej "dobra" z obu prac pisemnych.

Tematy prac pisemnych przedstawiały się następująco:

A. Rozprawka na jeden z trzech podanych do wyboru tematów:

1) Literacki wyraz buntowniczej postawy młodych w różnych epokach kultury polskiej; 2) Dzieło literackie jako sposób przekazywania wiedzy o psychice człowieka; 3) Jak rozumiesz słowa Juliana Przybosa, że "nowoczesna poezja to wynalazcze laboratorium coraz sprawniejszych sposobów ekspresji językowej"? Temat 1 wybrało 14 zawodników, 2 - 64, 3 - 23.

B. Analiza krytycznoliteracka jednego z trzech podanych do wyboru tekstów poetyckich. Były to wiersze:

1) Adam Mickiewicz: "Te rozkwitłe świeżo drzewa"; 2) Kazimierz Wierzyński: "Ojczyzna chochołów"; 3) Stanisław Grochowiak: "Kanon".

Celem przygotowania się zawodników do eliminacji ustnych Komitet Główny przekazał zestaw 23 dziedzin, dostosowanych do szczególnych zainteresowań olimpijczyków. Było wśród nich 5 tematów z nauki o języku. Tylko 13 ze wskazanych dziedzin wybrali do rozmów z jury zawodnicy, którzy doszli do finału w liczbie 32 osób. Najwięcej z nich wybrało tematy:

"Problemy współczesnego teatru" 6 osób

"Adaptacja filmowa i telewizyjna dzieła literackiego" 6 osób

Tylko jedna osoba wybrała dziedzinę języka, a mianowicie:

"Słowniki języka polskiego" 1 osoba

Pozostałe dziedziny "obsadzone" były następująco:

"Charakterystyczne zjawiska współczesnego dramatu" 3 osoby

"Najciekawsze zjawiska nowej poezji" 3 osoby

"Przemiany w strukturze powieści XIX i XX wieku" 2 osoby

"Polska powieść historyczna XIX i XX wieku" 2 osoby

"C.K. Norwid" 2 osoby

"Życie polskiej literatury podziemnej w latach 1939-1944" 2 osoby

"Wiś w nowelistyce i powieściopisarstwie polskim" 2 osoby

"Jan Kochanowski na tle renesansu europejskiego" 1 osoba

"Wiersz polski i jego przemiany" 1 osoba

"Kultura polskiego Oświecenia na tle europejskim" 1 osoba

Wśród 32 uczestników eliminacji ustnych było 20 dziewcząt i 12 chłopców; 6 uczniów klas III i 26 z klas IV. Dyplomy Laureatów Olimpiady przyznano 13 zawodnikom, którzy za wszystkie konkurencje uzyskali najwyższą liczbę punktów, oceny wyższe niż "dobre". Ponadto przyznano 4 wyróżnienia tym uczniom, których od laureatów dzieliła różnica zaledwie kilku punktów. Wszyscy laureaci i wyróżnieni - to uczniowie wyłącznie klasy IV liceum ogólnokształcącego. Po raz pierwszy w ich liczbie jest tak wielu chłopców. Po raz pierwszy obok dzieci pochodzenia inteligentnego dyplom laureata Olimpiady Literatury i Języka Polskiego otrzymało dwoje pochodzenia robotniczego, i to na dwóch najwyższych miejscach (I i II lokata). Wśród laureatów znaleźli się uczniowie z Krakowa (I lokata), Łodzi, Rzeszowa i Gdyni (II lokata), Łodzi, Warszawy, Krakowa (III lokata), Wrocławia, Warszawy, Płocka, Brzozowa, Łodzi, Chojnic (IV lokata).

Na mocy zarządzenia ministra oświaty i wychowania z dnia 31 marca 1973 r. Dyplom Laureata Olimpiady Literatury i Języka Polskiego uprawnia, po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, do wstępu bez egzaminów nie tylko na filologię polską, ale i na studia filologii obcej (przy "bardzo dobrej" ocenie z danego języka obcego przy maturze) oraz bibliotekarstwa i historii w szkołach wyższych. Zwolnienie z części lub z całości egzaminu jest równoznaczne z wystawieniem oceny bardzo dobrej.

Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu i wyników III Olimpiady Literatury i Języka Polskiego znajduje się w artykule A. Szlązakowej "Polonistyka" 1973, nr 6.

Mgr Alicja Szlązakowa